

УДК [378.011.31:373.3]-057.87(043.5)

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЗНАРЯДДЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Р.М. ПРИМА, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики природничо-математичних дисциплін початкової освіти

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Т.А. ЄЛОВА, аспірант кафедри педагогіки

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

E-mail: primar@ukr.net

Анотація. У статті аналізується проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій як інструментарію підготовки майбутнього вчителя початкової школи до професійного самовизначення в контексті становлення нової системи освіти в Україні, орієнтованої на входження до світового інформаційно-освітнього простору, переходу до інноваційної моделі розвитку науки та педагогічної освіти. Наголошується на важливості використання технологій мультимедіа, програмно-апаратного комплексу «Інтерактивна дошка», електронного портфоліо.

Ключові слова: інформатизація; інформація; інформаційно-комунікаційні технології; інформаційно-освітнє середовище; інформаційно-телекомунікаційні комп'ютерні технології; мультимедіа; майбутній учитель початкової школи; професійне самовизначення.

Актуальність (Introduction). Становлення нової системи освіти в Україні, орієнтованої на входження до світового інформаційно-освітнього простору актуалізує питання самовизначення особистості як фахівця, професіонала, здатного адаптуватися на ринку праці, розкривати свої здібності, підвищувати свій творчий потенціал, виявляти професійну мобільність, що зумовлює суттєві зміни у педагогічній теорії і практиці навчально-виховного процесу вищої школи, пов'язаних із унесенням коректив у зміст технологій навчання, які мають відповідати сучасним технічним можливостям глобалізованого світу, і водночас, сприяти гармонійному входженню студентів в інформаційне суспільство.

Сучасній школі сьогодні потрібен учитель не лише з високим рівнем професійної компетентності, але й із високим рівнем професійного самовизначення, який володіє системою професійно значущих ціннісних орієнтацій, мотивацією власної педагогічної діяльності, спроможністю приймати нестандартні рішення у складних педагогічних ситуаціях, вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі і використовує цей ресурс для саморозвитку. Відтак, украї необхідного характеру набуває проблема самовизначення і самореалізації особистості майбутнього вчителя у професійній діяльності, зокрема засобами інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, які розширюють горизонти свободи вибору, відкривають перспективи особистісно-професійного розвитку фахівця.

Аналіз останніх джерел та публікацій (Analysis of recent researches and publications) засвідчує загалом зростання наукового інтересу до проблем застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі (В.Биков, Я.Булахова, О.Бондаренко, О.Міщенко, О.Пінчук та ін.), ефективність використання яких залежить від успішності розв'язання завдань методичного характеру, пов'язаних з інформаційним змістом і способом використання автоматизованих систем навчання. Активно студіюються питання інформатизації педагогічного процесу (М.Жалдак, О.Майборода та ін.), впровадження комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій в систему освіти (А.Єршов, Є.Полат та ін.).

Мета (Purpose): висвітлити можливості інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі закладу вищої освіти як знаряддя формування готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійного самовизначення.

Методи (Methods). Теоретичні (аналіз філософської, довідкової, педагогічної літератури).

Результати (Results). Передусім відзначимо, що в сучасному світі саме інформація стає тим чинником, який має суттєвий вплив на всі сфери людської діяльності, особливо на освіту, зокрема, в контексті переходу до інноваційної моделі розвитку науки та педагогічної освіти. Ми виходимо з того, що майбутній учитель, який уміло й ефективно володіє технологіями та інформацією, має новий стиль мислення, принципово по-іншому оцінює проблеми, що виникають, організовує свою роботу, а в майбутньому успішно інтегрується у професійну діяльність. Відтак, необхідним елементом сучасної педагогічної освіти є впровадження в дидактичний процес інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, адекватних новій освітній парадигмі. У контексті порушеної проблеми вважаємо за необхідне внести деякі уточнення щодо ключового поняття «інформація». Так, Енциклопедичний словник аналізує його в історичній ретроспективі: спочатку – як «відомості, що передаються людьми усним, писемним або іншим способом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів і т.ін.); із середини ХХ століття – як загальнонаукове поняття, яке включає обмін відомостями між людьми, людиною і автоматом, обмін сигналами у тваринному і рослинному світі» [1, с. 505]. У Новому тлумачному словнику української мови термін «інформація» потрактовано як «відомості про які-небудь події, чийсь діяльність; повідомлення про щось» [2, с. 796]. В сучасних наукових розвідках «інформація розглядається не лише як важлива філософська категорія, а й як надзвичайний за своєю багатоплановістю феномен фізичної реальності. Вона – стрижень розвитку і взаємодії всіх соціальних структур» [3, с. 97].

Інформатизація навчального процесу значною мірою сприяє розв'язанню проблем його гуманізації, оскільки з'являються можливості суттєвої інтенсифікації спілкування, врахування індивідуальних нахилів і здібностей, розкриття творчого потенціалу викладачів і студентів, диференціації навчання відповідно до особливостей студентів; звільнення викладача і студента від необхідності виконання рутинних, технічних операцій, надання їм широких можливостей для розв'язання пізнавальних, творчих проблем. Зауважимо, застосування комп'ютера в освітньому процесі сприяє введенню у педагогічну термінологію таких понять, як «комп'ютерні (інформаційні) технології» (КТ), «нові інформаційні технології» (НІТ), «комп'ютерні технології навчання» (КТН), «комп'ютерні інформаційно-телекомунікаційні технології» (КІТКТ). Зокрема, під інформаційно-телекомунікаційними комп'ютерними технологіями навчання розуміють «...комп'ютерну технологію, яка базується на використанні певної формалізованої моделі змісту, представленої педагогічними програмними засобами, записаними в пам'яті комп'ютера, і можливостями телекомунікаційних мереж ...» [4, с. 364].

Впровадження інформаційно-комунікаційних комп'ютерних технологій (ІККТ) у сферу освіти призвело до появи терміна «інформаційно-освітнє середовище». Ми солідарні з позицією вітчизняного дослідника М. Солдатенка, що «новий електронно-комунікаційний освітній простір вже реально існує, об'єднуючи нагромаджене знання в єдине віртуальне «дерево» пізнання» [3, с. 98]. При цьому інформаційно-освітнє середовище розуміється науковцями як «сукупність комп'ютерних засобів і способів їх функціонування, що використовуються для реалізації навчальної діяльності. До складу комп'ютерних засобів входять апаратні, програмні та інформаційні компоненти, способи, використання яких регламентується методичним забезпеченням освітнього процесу» [5; 9]. У технологічній площині його можна представити як програмно-телекомунікаційне середовище, що забезпечується єдиними технологічними засобами ведення навчального процесу, його інформаційну підтримку і документування у середовищі Інтернет для будь-якої кількості навчальних закладів, незалежно від їх професійної спеціалізації і рівня освіти.

Професійне самовизначення майбутніх учителів початкової школи є одним із важливих показників ефективності професійного навчання, що значною мірою залежить від умов організації навчальної діяльності. При цьому науковці (М.Жалдак, Є.Полат та ін.) актуалізують потенціал комп'ютера і перспективи його застосування як засобу навчання, інформатизації навчального процесу, що суттєво впливає на зміну пріоритетів у його використанні: із об'єкта вивчення комп'ютер перетворюється у засіб навчання, виховання, розвитку і діагностики засвоєння змісту навчання, засіб дослідження, створення інформаційного продукту. З таких позицій упровадження цих технологій у навчальний процес цілком правомірно розглядати як продуктивний дидактико-методичний «мотиватор» підвищення якості навчання студентів.

Сьогодні новітні комп'ютерні технології неможливо уявити без технологій мультимедіа, позаяк політика освітніх систем спрямовується не тільки на формування професійних компетенцій, а й на розвиток тих умінь, що дозволяють студентам бути мобільними, поінформованими, комунікативно розкутими, передусім, через мультимедійні канали, що, зрештою впливає на успішну інтеграцію у майбутню професійну діяльність, професійне самовизначення майбутнього вчителя початкової школи. Стрімке поширення мультимедійних технологій якісно змінює структуру і зміст навчання у вищих навчальних закладах, зокрема, урізноманітнює технології проведення лекцій: традиційні та нетрадиційні, із застосуванням комп'ютерної презентації, розробленої засобами MS PowerPoint, тобто мультимедійний супровід лекцій. Уточнимо, що під мультимедійними засобами навчання розуміють «комплекс апаратних і програмних засобів, що дозволяють користувачеві спілкуватися з комп'ютером, використовуючи різноманітні, природні для себе середовища: графіку, гіпертексти, звук, анімацію, відео. Мультимедійні системи надають користувачеві персонального комп'ютера такі види інформації: текст (doc, html); зображення (bmp, gif, jpeg ...); анімаційні картинки (gif, flc, fli); аудіо- коментарі (wav, au, MIDI, real audio); цифрове відео (avi, mpeg) [4, с. 532].

Слід відзначити, що важливого значення у навчальному процесі набуває, зокрема, використання програмно-апаратного комплексу «Інтерактивна дошка», який має властивості традиційної шкільної дошки з більшими можливостями графічного коментування екранних зображень, що дозволяє збільшити навчальне навантаження під час викладання предмета в аудиторії, забезпечує ергономічність навчання, сприяє креативному навчання, побудованому на «аудіовізуальному діалозі» [6].

На наш погляд, однією з перспективних технологій активізації навчального процесу та творчого розвитку студентів, що суттєво впливає на професійну ідентичність, самовизначення майбутніх учителів початкової школи, є портфель індивідуальних досягнень (портфоліо). Навчальне портфоліо – це індивідуальна персонально підібрана сукупність різнопланових матеріалів, які, з одного боку, є освітніми результатами у «продуктивному» вигляді, а з іншого – вміщують інформацію про індивідуальну освітню траєкторію майбутнього педагога. При цьому і сам студент, і викладач можуть ефективно аналізувати і планувати освітню діяльність. Технологія портфоліо як засіб контролю є своєрідною системою оцінювання і моніторингу успіхів студента, труднощів, з якими він стикається у період навчання у ВНЗ, та шляхів їх подолання. Крім того, особливої ролі набуває самооцінка, що дозволяє стверджувати: портфоліо цілком правомірно розглядати як інструмент самоорганізації, самооцінки, саморозвитку студента.

Суттєвим є те, що сучасні можливості інформаційних технологій формують низку альтернативних напрямків їх застосування. Таким напрямком уважається електронне портфоліо, серед істотних характеристик якого виокремлюються такі:

- *навчальне е-портфоліо* – це можливість показати все, на що здатний студент, продемонструвати і максимально розкрити його творчий потенціал;
- *е-портфоліо* дозволяє студенту розвивати навички аналізу діяльності, самоорганізації, самоконтролю, самооцінки, самокритики, а також рефлексії освітньої діяльності;
- *створення е-портфоліо* спрямовує студента до самопізнання та розуміння динаміки своїх результатів і досягнень [7, с. 355].

Технологія електронного портфоліо може використовуватися в освіті з різною метою: оцінювання, розвитку, презентації і навчання. У контексті дослідження е-портфоліо становить інтерес як засіб моніторингу і оцінювання професійних досягнень майбутніх учителів початкової школи, а також як демонстрація професійних навичок перед потенційними працедавцями – «електронний сертифікат кар'єри» [7, с. 358]. Саме у цьому аспекті е-портфоліо можна вважати своєрідною з'єднувальною ланкою, що пов'язує освітню сферу і ринок праці, адже, як слушно відзначає М.Вечірко, «у процесі професійного самовизначення питання вдалої соціальної адаптації багато у чому залежить від успішного працевлаштування. Здатність студента самостійно здійснювати інформаційно-пошукову діяльність, самопрезентацію, самоаналіз і самооцінювання професійних досягнень виступає необхідною умовою забезпечення конкурентоспроможності фахівця» [8, с. 132]. Поза

сумнівом, електронне портфоліо як освітня технологія у процесі підготовки майбутнього педагога у закладах вищої освіти є продуктивним інструментарієм розвитку особистісно-професійних якостей фахівця нової формації, його професійного самовизначення, самореалізації, оскільки розвиває здатність студента самостійно здійснювати інформаційно-пошукову діяльність, самоаналіз та самооцінювання професійних досягнень, самопрезентацію, яка сприяє успішній соціальній адаптації студента, що, зрештою, утворює його в думці щодо правильності фахового вибору.

Висновки та перспективи досліджень (Discussion). Отже, професійне самовизначення аналізується нами у взаємозв'язку із конкретною сферою майбутньої професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи – використанням комп'ютерних інформаційних технологій, які характеризуються високою динамічністю і вимагають постійного розвитку, мобільності та ініціативності майбутнього педагога, тобто тих характеристик, що впливають на формування активної особистості, яка вільно орієнтується у світовому інформаційному просторі і використовує цей ресурс для саморозвитку. *Перспективи подальших наукових розвідок* убачаємо у визначенні сукупності педагогічних умов, що дозволять ефективно побудувати процес формування готовності до професійного самовизначення майбутніх учителів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Энциклопедический словарь. – изд. 4-е. – М.: Советская энциклопедия, 1987. – 1600 с.
2. Новий тлумачний словник української мови / [уклад. В.Яременко, О.Сліпушко]. – 2-ге вид., виправлене. – Т.1. – К.: Аконтіт, 2008. – 926с.
3. Розвиток педагогічної майстерності викладача в умовах неперервної освіти: [монографія] / [за ред. М. М. Солдатенка, О. М. Семеног]. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – 284 с.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України // Головний редактор В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Бесклінська О. П. «Інтерактивні технології при вивченні математичних дисциплін у вищих навчальних закладах» / О. П. Бесклінська. – Режим доступу: www.knlu.kiev.ua/ua/c_inf/conf/02_Besklinska.pdf
6. Сороко Н. В. Дидактичні функції інформаційних і комунікаційних технологій у професійній діяльності вчителя-словесника / Н. В. Сороко. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/cont.html>.
7. Фільо І. Є. Технологія е-портфоліо в професійній підготовці інженерних фахівців / І. Є. Фільо // Теорія та методика електронного навчання : збірник наукових праць. – Кривий Ріг : Видавничий відділ НметАУ, 2011. – Вип. 11. – 409 с.
8. Вечірко М.С. Формування готовності майбутніх вчителів філологічних спеціальностей до професійного самовизначення / Мирослава Сергіївна Вечірко: дис... канд... пед... наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Кіровоград, 2013. – 231с.
9. Кучай О. Формирование информационной компетенции – одна из ведущих задач подготовки будущего учителя // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. – Серия: “Педагогика и психология”. – 2010. – № 1(1). – С. 23-25.

References

1. Jenciklopedicheskij slovar'. izd. 4-e. M.: Sovetskaja jenciklopedija, 1987. 1600.
2. Novyy tлумachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy / [uklad. V.Yaremenko, O.Slipushko]. – 2-he vyd., vypravlene. T.1. K.: Akonit, 2008. 926.
3. Rozvytok pedahohichnoyi maysternosti vykladacha v umovakh neperervnoyi osvity: [monohrafiya] / [za red. M. M. Soldatenka, O. M. Semenoh]. Hlukhiv: RVV HDPU, 2008. 284.
4. Entsiklopediya osvity / Akad. ped. nauk Ukrayiny. Holovnyy redaktor V. H. Kremen'. K. : Yurinkom Inter, 2008. 1040.
5. Besklins'ka O. P. «Interaktyvni tekhnolohiyi pry vyvchenni matematychnykh dystsyplin u vyshchykh navchal'nykh zakladakh» / O. P. Besklins'ka. – Rezhym dostupu: www.knlu.kiev.ua/ua/c_inf/conf/02_Besklinska.pdf
6. Soroko N. V. Dydaktychni funktsiyi informatsiynykh i komunikatsiynykh tekhnolohiy u profesiynyi diyal'nosti vchytelya-slovesnyka / N. V. Soroko. Rezhym dostupu : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em5/cont.html>.

7.Fil'o I. Ye. (2011) Tekhnolohiya e-portfolio v profesiyniy pidhotovtsi inzhenernykh fakhivtsiv. *Teoriya ta metodyka elektronnoho navchannya : zbirnyk naukovykh prats'*. Kryvyy Rih : Vydavnychyy viddil NmetAU, Vyp. 11. 409 .

8.Vechirko M.S. (2013) Formuvannya hotovnosti maybutnikh vchyteliv filolohichnykh spetsial'nostey do profesiynoho samovyznachennya / Myroslava Serhiyivna Vechirko: dys... kand... ped... nauk: 13.00.04. Kirovohrad, 231.

9.Kuchai O. (2010) Formirovaniye informatsionnoy kompetentsii – odna iz vedushchikh zadach podgotovki budushchego uchitelya. *Vektor nauki Tol'yattinskogo gosudarstvennogo universiteta*. Seriya: "Pedagogika i psikhologiya". № 1(1). 23-25.

ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ КАК ИНСТРУМЕНТАРИЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМООПРЕДЕЛЕНИЮ

Прима Р.Н., Елова Т. А.

Аннотация. В статье анализируется проблема использования информационно-коммуникационных технологий как инструментария подготовки будущего учителя начальной школы к профессиональному самоопределению в контексте становления новой системы образования в Украине, ориентированной на вхождение в мировое информационно-образовательное пространство, переход к инновационной модели развития науки и педагогического образования. Акцентируется на важности использования технологий мультимедиа, программно-аппаратного комплекса «Интерактивная доска», электронное портфолио.

Ключевые слова: информатизация; информация; информационно-коммуникационные технологии; информационно-образовательная среда; информационно-телекоммуникационные компьютерные технологии; мультимедиа; будущий учитель начальной школы; профессиональное самоопределение.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR EDUCATIONAL PREPARATION OF THE FUTURE TEACHER OF PRIMARY SCHOOL TO PROFESSIONAL SELF-DEFINITION

Prima R. M., Jelova T. A.

Abstract. The problem of the use of information and communication technologies as a tool for preparing a future primary school teacher for professional self-determination in the context of the formation of a new educational system in Ukraine, aimed at joining the world of information and education space, the transition to an innovative model of science and pedagogical education, is analysed. The clarification of the interpretation of the concepts "information", "information and educational environment", "information and telecommunication computer technologies", "multimedia means of training" has been clarified. It is emphasized on the importance of using multimedia technologies, software and hardware complex "Interactive whiteboard", electronic portfolio.

Key words: informatization; information; information and communication technologies; informational and educational environment; information and telecommunication computer technologies; multimedia; future teacher of primary school; professional self-determination.